

~~1037.~~

Prírodopis.

Názorné Vyučovanie

pre

školy elementárne náboženskej,

menovite

v ohľade zvierat domácich

na Slovensku,

zo stanoviska

prírodopisného, mravného a hospodárskeho.

Sostavil

JÁN GALBAVÝ,

farár jablonovský.

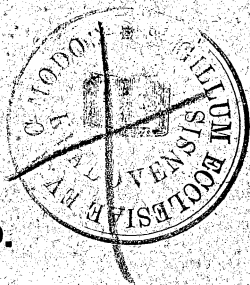
So zvláštnym ohľadom na školákov stavu roľníckeho.

(Vlastnosť pôvodcu)

V Skalici, 1871.

Tlačou Jozefa Škarnicla čest. knihtlačiar
Matice Slovenskej.

Ú V O D.

Pri názornom vyučovaní, s ktorým je spolu aj prírodopyt spojený, má sa brať zvláštny ohľad následkom školského článku 38. §. 55. z roku 1868 ve školách elementárnych venkovských — na predmety poľného hospodárstva, jakožto na predmety stavu rodičov, a budúcemu povolaniu dietok, úplne primerané. A preto už budúce povolanie dietok samo požaduje, aby sa ony s tými predmetmi hospodárstva za včasu obznamovali, s ktorými sa celý svoj život zaobierať majú a zapodievať sa budú; aby sebe tak cestu kliesnily k zdarnému, nie len človeka, ale aj kresťana hodnému občianskému postaveniu.

V tomto ohľade bez pochyby pri poľnom hospodárstve prvé miesto zaujímajú známosti domácich zvierat; s ktorými sa deti na osadách už vo svojom útlom veku zapodieávajú a až do smrti zapodievať sa neprestávajú.

Stráženie drúbeže a menších domácich zvierat, je jich prvá, ale, v mnohém ohľade aj veľmi dôležitá úloha. V dospeljšom veku, v tejto úlohe pokračujú, obhajovaním dobytku a opatrovaním statku v maštálach, chlievoch a stajňach. Nato

nasledujú v pokročilejšom veku, rozličné ťažné a ťažké práce s dobytkom, jak pri dome tak na poli; k tomu sa časom pridruží aj obchod v kúpe a predaji domácich zvierat.

Technické prevedenie týchto hospodárskych úkolov, naučia sa deti jak tak už odrodičov doma, už od starších v poli, už zo skusenosti a čítania hospodárskych spisov. Avšak mravopočetná stránka obyčajne zostáva úhorom, a skazonosnou burínou zarostá. A beda, jestli za včasu žiadne semeno cnosti do utých srdc detinských nepadne, dokiaľ ešte jedovaté výrostky nemravnosti mladého ducha neotrávily. Lebo keď kde, teda tuto má svoj náležitý význam ten výrok: „Principiis obsta, sero medicina paratur, dum mala per longas invaluere moras.“ — Od cesty ktorú nastúpil mladík, aj keď sa zostará, neodstúpi od nej. Prov. 5. — Čím ráz napáchne hrniec nový, nevypáchne dokiaľ ho kus bude.

Preto aj pri zvieratách domácich, predstavíme si predne jejich prírodopisnú povahu, a úžitok ktorý človečenstvu poskytnú; a naposledy pridáme mravné naučenie; aby sme vedeli čoho sa máme vystrýhať pri dobytku, a čo máme činiť, podľa tej všeobecnej zásady kresťanskej: „Varuj sa zlého a čiň dobré“ Žalm 36, 37.

Teraz pristúpime k samej veci.

Predstavme si z názorných obrazov obraz 15-ý. Na tomto obraze vidíme rozličné zvieratá domáce.

Otázka. Jaký rozdiel je medzi zvieraty vôbec?

Odpoveď. Medzi zvieraty je veľký rozdiel. Ony sa delia medzi sebou dľa názvu, plemena, rodu, príbytku, chodu, potravy; tak jiné zvieratá sú domáce, jiné divoké, jiné štvornohé, jiné dvojnohé, jednokopytné, a dvoj-lebo viac pahnostné, jiné dravé, mäsom — jiné bylnojedé —, rastlinami sa živiace.

My jednať budeme výlučne o zvieratách domácich.

Na tomto obraze od lavej strany vidíme zviera, ktoré nám je známe pod menom „Pes.“

ODDIEL I.

Časť I.

Obraz 15 *)

1. Pes.

Otázka. Ktorá je prírodopisná povaha tohto zvierata?

Odpoveď. Pes pochádza z čelade zvierat dravých psovitých — kanína. — Pes sa nenachádza

*) Sem patria krásne, umelecky vyvedené obrazy, počtom 60. z ktorých obraz 15. a nasledujúce, predstavujú: domáce zvierata. — Ačkoľvek učenie o domácich zvieratách, možno previesť s drospechom, aj bez obrazov. P ô v.

nikde v stave divokom. Jedni prírodopytci zato majú, že pes pochádza zo smiešania sa vlkov, šakálov a lišiek; jiní zas psa majú za zviera pôvodné.

Jeho vlastnosti, jeho vyborné smysle, jeho učenívosť, vernosť, dobromyselnosť sú každému človeku známe.

To je jediné zviera ktoré nasleduje človeka do všetkých končín sveta. Toto plemeno sa rozpadá na mnohé odrody, niektorí jich udávajú 195.

My máme pred očami psa domáceho. To je zviera domáce, štvornohé, dravé, viacpahnostné. Pes pri každom dome neni užitočný, keď hospodárovi viac škodí, než osoží. On môže byť dobrý pri domoch ktoré sú o samote na pustatinách, pohorách, kopaniciach, salašoch, majeroch pre jeho bedlivú strážnosť.

Pes je užitočný menovite strelcom pri honbách, ovčiarom pri ovcách, mäsiarom pri jatkách. Preto aj názvy všeliaké nosí: Pes honiaci, mäsiarsky, pastiersky prídomný, chrt, vyžel, takslik, púdel, mupslík a j.

Jiný úžitok pes nenesie, len naposledy z kože sa vyrába jistý druh papieru: Pergament, rečený.

Pozn. Pes, keď ho napadne psia choroba — besnota — je veľmi nebezpečný jak ľuďom tak aj jiným zvieratám.

2. Kočka — mačka

Otázka. Jakú povahu prirodzenú má kočka?

Odpoveď. Kočka sa vyznačuje pred jinými, drapy — pazúrmí. — Na predných nohách má 5

na zadných 4. pazúrne prsty. Telo majú kočky sprúžne, silné, obratné a ku podivu ohebné. Smysle majú bystro vyvinuté, najmä zrak a sluch; sú dra-vcí noční. V noci lepšie vidia než vodne. Kočky sú domáce, a divoké. Domáce majú rozmanitú barvu: bielu, čiernu, červenú, barnavú, strakatú a j. divoké sú barvy šedohnedej s tmavými prúhami.

Kočka domáca čo do velikosti, je omoc menšia než pes, ona sa rada pridrža domú, v ktorom sa zrodila. Užitočná je v tom, že loví myši, ktoré sú pri domoch a budovách hospodárskych veľmi škodlivé. Dobrá kočka chytá aj potkany, krčice, kuny a j. Avšak je aj príliš mlsná a tepla veľmi milovná, tak že ľahne často aj na teplý popel, a keď sa jej žeravý uheľ na telo pripáli, uteká od bolesti von aj pod strechú a náhodou aj podpáli. Alebo malým deťom v kolebke na teplú tvár ľahne a dieťa zadusí.

3. Krava.

Otázka. Jakej povahy je krava?

Odpoveď. Krava je jedno z najväčších a najužitejších zvierat domácich. Zviera štvornohé bylinoživé, dvojpahnostné — s rozpadlým kopytom —; zuby má len na spodnej škraní. Krmu na pred prehltá a potom opakovne prežvachuje. Na hlave má rohy duté. Podľa hlasu ručí a mrnčí. Úžitok z kravy je mnohonásobný. Ona prináša teľatá, ktoré sa upotrebujú buďto na mäso, alebo vycho-
vávajú na kravy, na volov, na býkov. Dávajú mi-
mo toho mlieko k potrebe každodennej, lebo na

maslo, na syr. Naposledy dávajú hovädzie mäso. Áno aj kožu na remeň, srst, rohy na jiné potreby. Ešte aj kosti do dieleň cukrových. Konečne aj hnoj je v hospodárstve k dobrému upotrebeniu.

4. Vól.

Otázka. Jakej povahy je vól?

Odpoveď. Vól je tiež jedno z najväčších ale aj najpotrebnejších zvierat hospodársko-domácich: je on zviera štvornohé, dvojpahnostné, bylinojedé, prežúvacé; rohami a dlhým ohonom — ocäsom — opatrené. Podľa hlasu ručí a mumle. Vól je v hospodárstve pri polnej práci veľmi užitočný; není síce tak rýchly a ohnivý jako kôň, avšak do jarma, do vozu, do pluhu o moc silnejší, vytrvavejší nad koňa; ani tak drahú krmu nežiada, jako kôň. A naposledy dáva výborný pokrm pre ľudí, mäso hovädzie. Mimo toho jeho koža, rohy, srst, kosti, prinášajú nemalý úžitok hospodárovi.

5. Kôň.

Otázka. Čo máme vedieť o koňovi?

Odpoveď. Kôň je z rodu ssavcov jednokopytných — kopyta nerozpadlého — jedno z najväčších zvierat domácich: štvornohé, bylinojedé, neprežúvacé. Má zuby aj na hornej aj na dolnej škrani. Srst má krátku, ale hrivu a ocas — ohon, chvost — náležite dlhý. Pôvodná vlasť koňa je srednia Asia, odtiaľ sa už dávno rozšíril po celej Afrike, Europe aj Amerike. Pomimo psa nenajdeme

tak mnoho odrodov pri žiadnom zvierati, jako pri koňoch; ktoré sa vyvinuly vplyvom podnebia a pričinením ľudským. Kôň je pri poľnom hospodárstve nemálo užitočný; obzvlášte ale sa hodí k jezdeniu na daleké cesty. Je dobrý, rýchly a vytrvalý nosič a preto sa pri jazde vojanskej dá dobre upotrebiť. Jeho krma je tráva, seno, slama, oves, lebo raž. Potrebuje zvláštnú pozornosť pri krmení. Po smrti je koža z koňa dobrá na remeň. Aj srst koňská má v obchode dobrú cenu. Vo veľkých mestách sú aj jatky, kde sa pre chudobných ľudí konské mäso seká.

6. Osol.

Otázka. Jaké prírodopisné známosti máme o oslovi?

Odpoveď. Osol pochádza z čeladi zvierat jednokopytných. Osol, jinač aj somár nazvaný, není všade tak, jako v našich krajoch zakrpatený, lenivý, nemotorný, tupý, tvrdohlavý — natoľko že slúži u ná za typus — vzor — hlúposti, a obmezenosti duševnej —; má hrivu a ocas krátky, no uši dlhé.

V Egypte je osol zviera pekné, čulé, pracovité a vytrvalé, ktoré v hodnote nestojí za koňom, ba v niektorých vlastnostiach ho aj prevyšuje. Čím suchšie podnebie, tým príhodnejšie pre osla; mokré a chladné kraje, jako u nás, jemu dobre neslúža. Osol je v živnosti veľmi skrovný, je spokojný s potravou najšpatnejšou. Bodláče, trnité byliny, sláma

dostačujú jeho žalúdku. Úžitok z oslov je unás veľmi malý; a preto sú zriedka kde trpení, a len kde tu pre menšie práce jich vydržujú. Ale na východe kde je ustavičné horko, tam ľudia najviac na osloch jezdia najmä po výšinách, pahorkoch a piesočnatých krajoch; lebo osly mnoho horka vydržia a sú vytrvalí. Preto aj v dejoch biblických, ktoré sa v teplých východných krajoch udaly, tak často sa o tomto zvierati zmienka činí.

7. Ovca — byrka.

Otázka. Jaké známosti prírodopisné máme o ovci?

Odpoveď. Ovca pochádza z rodu ssavcov dvoj-kopytných — rozpadlých pahnostov. — Plemä oviec rozpadá sa na mnohé odvetvia. Najväčšie zviera tohto druhu je ovca argal — amon —, dosahuje zdialku $6\frac{1}{2}'$ a výšku $4'$ stopy, a váži prez tri centy, žije v horách srednej a severnej Asie v tlupách 8—15. kusov. Domáce naše ovce, jahence, barany, škopce sú nám vôbec známé. Ovca domáca je zviera: dobromyseľné, trpezlivo, bojazlivé, príhlupé, bez vôle a samočinnosti; ničomu sa nepriučí; nikdy si nevie ani rady dať ani pomôcť. Miluje krajiny suché, pastviny na pahorkoch a vysokých hoľách.

Ovce žijú podľa udania Linnea z 327. druhov rastlín. 141. však opovrhujú: pryskyčník, prušec, naháč, prasličky, ostryce sú jed pre ovce. V zime sa najlepšie daria, keď môžu, von na pastvu. Oby-

lím krmené veľmi stučnejú, avšak vlna od nich je špatnejšia. Soľ, čerstvá voda sú jim nevyhnutne potrebné.

Ovca dáva človeku preveliký úžitok: Vlnu na rozmanité látky odevu ľudského, mlieko, maslo, sýr, mäso na potravu; rúny na kožuchy, lojne sviece, mydlo, strevá na štruny, rohy pahnosty, kosti na klej atď. Z mladých beránkov tatarských pochádza obľúbená kožušina „Astrachán.“ Kde neni dostatočných pastvín, tam držanie oviec neprináša hospodárovi úžitku.

V našej dobe z najlepším prospechom pestuje sa táto ratolesť hospodárstva v Austrálii, pre jej priestranné a rozsiahle pastviska; odkiaľ sa aj hojnosť lacnej vlny do Európy dováža.

8. Koza.

Otázka. Čo nám je treba — v ohľade hospodárskom — vedieť o koze?

Odpoveď. Koza je domáce zviera z čeladi dutorožcov. Býva zvlášte v krajinách hornatých, kde je často jediným majetkom obyvateľov. Žije rada v spoločnosti; je bystrá, odvážlivá najmä vlezaniu po skalách. Domáce kozy sa rozpadajú na štyri hlavné odrody: Koza kazimirská — tibetánska — angorská — a egyptská. Koza je dosť užitočná; chudobným ľuďom nahradzuje kravu: poskytuje mlieko, maslo, sýr, loj, srst, kožu, ktorá sa vyrábä najmä z kozlát a upotrebuje na rukavičky. Koza je živšia, obratnejšia a rozumnejšia než ovca. Skoro

všetky rostliny sa jej hodia za potravu; najmä v lesoch v chrastiach umia náležite hospodáriť; preto sú poľným, horárom, zahradníkom neni vytáni hostia.

9. Sviňa — ušípaná.

Otázka. V jakom pomere stojí sviňa s poľným hospodárstvom?

Odpoveď. Sviňa, lebo ušípaná, je zviera domáce dvojpaľnosté, ačpráve jestvujú aj svine divoké — vepry — ktoré lesnaté hory, a bahnisté kraje obývajú. Čo sa týka potravy sviňskej, povedať možno: že sotvá dačo podáva oboje kráľovstvo jak zvierat, tak rastlín, čoby sviňa za svoju potravu neprijala; jej pažravý žalúdok nezná žiadnej hnusoty lebo ošklivosti, častokrát svoj vlastný plod pohltá. Avšak obyčajná jej potrava sú: rastliny najmä zrnaté, jadernaté, jako aj obylie každého rudhu kukurica, dyne, zemiaky, žaluď, bukva a j.

Prirodzená obyčaj svine je: zem rozrývať za príčinu všeliakých korieňkov, červíkov; a preto role, zahrady treba pred nima hájiť. Pri sviňách je viac rozličných rodzajov, už zohľadu veľkosti, srsti, a jiných vlastností; svine sa veľmi radi váľajú po blatách, barinách, bahnách a to je jim kúpeľ slúžiaci ku zdraviu.

Čo sa hlasu týka, sviňa: grofká, zgrundži, kvičí.

Úžitok po mimo malých prasiat, ktorých na ráz aj 10. vrhne nedá sviňa žiadon, jedine po smrti.

V treťom alebo štvrtom roku do krmníka zatvorená a náležite opatrovaná na viac centov sa vykrmí; poskytuje hospodárstvu potrebnú a výdatnú masť, a chutné — bravčové — mäso, ktoré sa jak čerstvé tak údené, dobre upotrebiť môže. Zo sviň aj štetiny majú svoju cenu.

Časť II.

Drúbež, čili domáci hyd.

10. Sliepky, čili kury.

Otázka. Jaké známosti treba kospodárovi o sliepkach?

Odpoveď. Sliepky sú najobyčajnejšia drúbež na našich dvoroch. Zajiste najvernejší tvor človeka, — pomimo psa — je obyčajná sliepka. Neni domu hospodarského v ktoromby žiadnej sliepky nebolo. Ona sa verne pridíža domu, do nehož patrí. Samec sa menuje kohútom, a je o moc väčší od sliepky; má hrubý červený hrebeň a pekné perie. Jeden kohút vodí celé hejno, až do dvacať sliepok; stráži nad nimi a dáva znamenie keď sa nebezpečenstvo blíži. Viackrát prez deň a prez noc zaspieva — kikiriká. — Netrpí pri sebe rovného soka — kohúta — bije sa s ním z revnivosti až do krvi.

Pri sliepkach je mnohý počet rozličných odrodov: *) Chovanie však našich obyčajných sliepok lepšie sa vyplatí než cudzozemských.

Sliepka sa živí obylným zrnom, a všeliakým semenom. Kutre okolo domu a vyhladá kde také stratené zrnko, nedá žiadnemu zahynúť. Kury majú krátke krídla a ťažké telo, preto nemôžu ďaleko lietať. Sliepky: krákorá, kodkodáču, škrečia, kvokajú.

Sliepky sú užitočné skrz nesenie vajec; jedna dobrá sliepka aj 150—200. vajec do roka znesie. Už v ledu, unoru začínajú nieŤ. Keď znesie asi 16. začne kvokať, a keď sa podsipe, vysedí o mesiac kurence, ktoré veľmi starostlivo opatruje doťiaľ, až sa samé môžu živiť. Nato stará sliepka zas znovu nesie. Mladé kurence sú tiež dobré jedlo pre ľudí. Naposledy aj sama sliepka slúži ľuďom za pokrm.

11. Hus.

Otázka. Jakej povahy je hus pri hospodárstve?

Odpoveď. Hus je z čeladi vtákov dvojživlových, žijúcich na suchej zemi i na vodách. Má silný, široký zobák, nohy mierne vysoké v prosred

*) Činky neb kytačky, malajky, chytagonky, bantomky, javanky, sunerátky, cielanky, hedbavnice, mureninky, španielky, polky, holandky, kudernačky, hacedanky, lemanky, dorkinky, bažantky a j.

tela vyrostlé, na ktorých prednie prsty sú plovacou blanou spojené; po suchu snadnejšie chodia než kačeny. Hus žije v spoločnosti v bahnatých krajoch, jazerách, i rybníkoch, na poliach a lúkach. Pláve po vode a nepotápa sa. Keď potravu pod vodou hľadá, zanoruje len hlavu a prsia. Husy lietajú dobre, keď letia dávajú sa do radov klinových; sú plaché, pozorné a ostražité. Na hniezde sedí len sama hus, bez húsera, a keď mladé húsatá vyvedie, vodí jich po trávach, semeniskách, a vodných rastlinách —

Hnsy sa delia na viacej rodzajov — fajti — medzi nimi vyniká hus divoká, popelavá. Žije vo väčších hejnách. V jaseň sa sťahuje na južnú stránku sveta — k poledňú. — Mladá, divoká hus snadno zkrotne. Z týchto pochádzajú husy domáce, nám dobre známe.

Husy sú oseniam každého druhu nemálo škodlivé. Ale aj užitočné sú husy ľuďom: svojím chutným mäsom, tukom najmä vykrmené, nie menej aj svojím výborným perím; aj brká husacie sa upotrebiť dajú.

12. Kačena — kačica.

Otázka. Jakú úlohu zastáva kačena pri hospodárstve?

Odpoveď. Kačena pochádza z početného rodu vtákov vodných. Má zobák pridlhý a široký; krk a nohy krátke na zad pošínuté a preto k chodeniu po zemi nesnadné.

Kačeny sa delia na rozličné odrody. Prvé miesto zaujíma: kačena divoká — *Anas Boschas* —, od ktorých pochádzajú naše kačeny domáce, všeobecne známe. Týchto vôbec znamé vlastnosti sú: rozmanitá barva, veľká pažravosť, ťažký let, neobratný chod a neobyčajná plodnosť. Samica vysiď 8. až do 16. vajec, za 28. dní. Za potravu jej slúži každý druh semien, rastlín, hmyzu, červíkov, rýb; ničím nepohrdne. Mäso dáva veľmi chutné, než perie nemá tej ceny jako perie husie.

13. Morka — krocáň — Indian.

Otázka. Jako sa považuje morka pri hospodárstve?

Odpoveď. Morka pochádza z rodu vtákov kurovitých. Jej pôvodný domov je severná Amerika, kde v jednotlivých lesoch slobodných obcí amerických vo veľkých hejnách v divokosti žijú. Odtiaľ sa do všetkých krajov sveta rozšírily a udomácnily. Za mladi živia sa samým hmyzom a poľným rastlinstvom a požadujú neobyčajnú opaternosť; než odrostlé žijú zrnom obylným a umia vzdorovať každej premene poveternosti.

Do anglicka privezené boly prvé morky r. 1424. Morka veľkosťou prevyšuje hus. Hlavu má — najmä moriak — mäsitou vrstvou zarostlú, na čele dlhý lalok. Je povahy popúdlivej; jeho rozčapirenie a zlostné hudrovanie, sú vôbec známe. Morky sú plodné, a za svoje vyborné mäso na panských stoloch výtané.

14. Holub.

Otázka. V jakom pomere stojí holub pri hospodárstve?

Odpoveď. Holub je vták ktorý činí priechod od vtákov spevavých ku vtákom kurovitým. Holub má zobák rovný nevelký. K vnútorným jeho nástrojom patrí aj zrejmy žalúdok — vole, voľatá — Hniezda zakladá v stromoch, na skalách, vežách aj v ľudských príbytkoch. Mladé vysedí 1—3. a potravu jím donáša ve voľatách, až do úplného dospenia.]

Potrava holubov sú poľné semená, a zrno obylné. Rod holubov dľa prirodzpytcoz rozpadá sa na 288. druhov; z ktorých však v Europe len 7. druhov žije.

Holuby sú vtáky mieru milovné; žijú v monogamii — po pároch — a pri sedení na hniezdách premávajú sa striedave samec so samičou. Z pravých holubov u nás prvé miesto zastáva: Holub divoký — *columba livia* — modrošedý; od tohoto pochádza u nás: holub domáci; ktorý sa chovaním domácim na rozličné odvodý zvrhol. Je veľmi plodný a so svojími mladými ľudom dobrým pokrmom slúži.

Názorné vyuč.

2

ODDIEL II.

Mravoveda *).

(Doctrina moralis).

P r e d m l u v a.

Neni dost pre krestana, mat len potrebné známosti zvierat domácich [a jejich úžitok pre človeka, pred očima držať, ale potrebné je nevyhnutne aj požehnanie Božské, na ktorom všetko záleží.

Toto ale požehnanie z neba, len ľuďom, cestou kresťanskej spravodnosti chodiacim t. j. tým ktorí sa aj v správe pri tvoroch domácich: „varujú zlého a činia dobré“ za podiel dostáva.

Preto vedieť musíme, že sa aj pri obchode s dobytkom prídomným jistých výstupkov varovať, a jisté čnosti nasledovať máme. Predstavíme si teda predne hriechy, ktorých sa ľudia pri obchode s domácimi statky dopúšťajú; a potom premluvíme o vlastnosťach, ktoré pri domácich tvoroch spatrujeme a nasledovania hodné sú. Tamtie totižto hriechy sú hlavne tri, a síce: **Nespravodnosť, zlobivosť a necudnosť.**

*) Dla výtečného moralistu Königsdorfera.

Prvá čiastka spravodnosti kresťanskej:

Hlava I.

Varuj sa zlého.

Sem patrí

I. Nespravodnosť.

Otázka. Čo stojí na odpor spravodnosti?

Odpoveď. Spravodnosti na odpor stojí: krádež, klam a škodárstvo; to jest: každý, kto ukradne domáce zviera hreší: kto oklame v jednaní s dobytkom, hreší: kto škodu s dobytkom činí, hreší.

A. Krádež.

Otázka. Kde sa zakazuje krádež?

Odpoveď. Krádež sa zakazuje v siedmom prikázaní Božom.

Otázka. Jako znie toto prikázanie Božie?

„Nepokradneš.“

Otázka. Čo sa v tomto prikázaní zakazuje?

Odpoveď. Aby sme nekradli, neklamali a žiadnú škodu bližnému nečinili.

Otázka. Teda kto ukradne zviera bližnému, ten hreší?

Odpoveď. Nie len keď ukradne, ale aj keď požiada, hreší; lebo v desiatom prikázaní Božom

stojí: aniž požiadaš voľa, ani osla, nasledovne: ani kravu, ani koňa, ani ovcu, ani teľa, ani hus, ani sliepku, ani kura, ani kozľa, ani ničoho čo jeho jest.“

Otázka. Vysvetliš-li nám to nejakým pekným príkladom?

Odpoveď. Pekný príklad v tomto ohľade nachádzame v knihe Tob. 2. kap. „Keď Tobiáš vo svojej starobe na oči oslepnúl, a živnosť sebe hľadať nemohol, zato manželka jeho chodila do práce na tovaroch k jednému kadlecovi, ktorý jej prácu jedným kozľatom vyplatil. Toto kozľa prinesené do domu Tobiášovho zableklo; hneď na to ohlásil sa starý Tobiáš reknúc: dajte pozor aby to nebolo ukradené! jestli je to cudzé navráťte to zaráz, komu patrí, lebo nám není slobodno cudzé veci zadržat, tým menej jich užít.“

Otázka. Koho sa tento pekný príklad bohabojnosti najviac týka?

Odpoveď. Tento pekný príklad týka sa najviac hospodárov a hospodín kresťanských: aby žiadne ľudské zviera vo svojích príbytkoch netrpeli, ale bez meškania komu patrí, odovzdali; lebo nám kresťanom není dovoleno cudzé veci ani žiadať, tým menej zadržat, lebo jich užívať.

b. *Klam.*

Otázka. Kto sa dopúšťa klamu pri dobytku?

Odpoveď. Každý predavač ktorý zná a zamlčí chybu svojho dobytku a predá ho jako bez-

chybné, ten klame. Aj kupec klame keď prechytuje bližného a dobré hovädo od poly zadarmo od neho vydre; alebo spravodlivú cenu nezaplatí; alebo keď zaplatí, stane sa to len po mnohých žalobách, súdoch a pravotách.

Otázka. Čo o tom píše svätý Pavel v 1. liste k Tessal. 4. kap.?

Odp. Svätý Pavel píše o tom takto: „Aby žiaden neprestíhal, ani neoklamal v jednaní bratra svojho; lebo pomstiteľ je Pán toho všeto.“

c. Škodárstvo.

Otázka. Kto hreší s dobytkom kroz škodárstvo?

Odpoveď. Každý kto raní, zláme údy dobytká, alebo ináč malomyselne ublíži dobytku bližného svojho, hreší. Alebo keď svojím dobytkom po poli škodu robí, vozenie ho dobrovoľne do obyľia, do lúky, ohrady a jinde bez dovolenia bližného.

Otázka. Aj vtedy hreší škodár: keď ho žiaden človek nevidí?

Odpoveď. Aj vtedy zajednak hreší; lebo bár ho ľudia nevidia predca ho vidí Boh, ktorý nepožehná škodára, ale ho potresce nemocou, alebo uhynutím dobytká.

Vševvedúcnosť, a všade prítomnosť Božská.

Pán Boh všetko vidí — je všade prítomný,

Na zemi u ľudí — zarovno i v nebi,

Tam kde more leží — kde len slnce svieti,

*Kde zahrady kvetú — kde sa skaly metú
 V mestách i na púšti — v dolinách i húšti,
 V palácoch nádherných — v ckalupách mizerných:
 Všade Pán Boh s nami.*

II. Zlobivosť.

Otázka. Ktorý je druhý hriech pri obchode s dobytkom?

Odpoveď. Druhý hriech pri obchode s dobytkom obyčajne je: zlobivosť, hnev, rozhorčenosť, zlorečenie a preklínanie, často aj nevinného stvorenia; tak nevinného, jako bola nevinná povestná oslica Bálamová.

Otázka. Čo o tejto oslici Bálamovej čítame v 4. knihe Moj. 22. kap.?

Odpoveď. O Bálamovi a jeho oslici čítame toto: Že keď vraj Bálak syn Seforov vyzval Bálama aby išiel a zlorečil ľudu Božiemu: sadnúť Bálam na oslicu a vybral sa na cestu, a dva služobníci s ním. Než Boh poslal anjela s mečom aby sa postavil na odpor Bálamovi na ceste. Tedy oslica Bálamova prindúc do jednej hľbokej a úzkej cesty, zostala stáť a nechcela z miesta, lebo videla anjela s mečom pred sebou, ktorého Bálam nevidel. Nato rozlobený Bálam bil oslicu hnevlive. A keď sa táto ešte viacej pritlačila ku brehu a nehnula sa z miesta, bil ju po druhé viac než predtým, ba padnuvšiu na zem bil aj po tretie kyjom nemilosrdne.

Ale Hospodin otvoril ustá oslice a ona premluvila reknúc: „Čo som ti urobila keď ma biješ už po tretie?“ Odpovedel Bálam: preto že si zaslúžila, a posmech si zo mňa učinila, o kedbych mal meč aby som ťa zabil! I rekla oslica; zdáliš nie som tvoje hovädo, na ňomž sedávaš až do dneška, povedz čo som kedy podobného učinila? Ale on reknúl: nikdy!

V tom otvoril Hospodin oči Bálamovi, ktorý videl anjela stojáceho na ceste s vytaseným mečom poklonil sa mu Bálam, a vyrozumel od anjela: že keďby oslica bola ďalej pokročila, to by bola bývala Bálamova smrť: anjel by bol Bálama zabil, a oslicu pri živote nehal. Na to uznal Bálam svoju chybu a reknul: zhrešil som!

Otázka. Čo sa z tejto udalosti učíme?

Odpoveď. Učíme sa: že keďby naše hoviadka vedely svojim časom mluviť, jako oslica Bálamová, alebo keďby sa nám náš anjel strážca ukázal, keď nerozumné stvorenia trízname, bijeme; vtedy by sme sa museli v duchu našom zdesiť a stydiť, nad našou zlobivosťou a zlostou; keď svoj jed vylievame na stvorenia, ktoré rozumu nemajú, a preto o svojej chybe nevedia; ktoré nám z roka na rok službu konajú; bez ktorých by sme sa ani živiť nemohli. Či to neni nevďačnosť proti darcovi nebeskému? Či to neni, aby som to len mierno pomenoval, veľká surovosť od nás?

Otázka. Zdá-liž aj zlorečením a preklinaním dobytká hrešíme?

Odpoveď. Zajiste hrešíme, kedykoľvek všetko zlé: hrom, mor, smrť, peklo na statky vyvolávame; keď jich zlým duchom odporúčame. Lebo vedzme: že Boh není náhlivý ale pamätlivý. Keď potom dopustí na náš dobytok úpad, lebo jiné nešťastie a uhynie nám statok, ktorýby sme za drahé peniaze nedali, vtedy bedákame nadtým a nepomyšlíme že sme si sami príčinu k tomu zavdali. „Kto miluje zlorečenie, zlorečenie na neho príde“ hovorí Dávid. Žalm 108.

III. Necudnosť.

Otázka. Ktorý je tretí hriech pri obchode z dobytkom?

Odpoveď. Tretí hriech ľudí s dobytkom sa zapodievajúcich je: necudnosť čili divoká chlipnosť.

Kto žiada aby na jeho hospodárstvo vôbec a na domáci dobytok zvlášte, požehnanie z neba prichodilo, a s ním zostávalo, ten sa musí od hriechu ošklivej telesnej chlipnosti chrániť. Ten musí zvlášte svoje uši, a svoje oči na úzde držať: aby ľudí, ktorí nehanebne mluvia, necudne vyprávajú, ošklivé pesničky spievajú, nepočúval, ale radnej od nich preč-odišiel. — Aby na skutky zvieracie, ktoré nerozumné stvorenia, pre svoje rozplodenie, prirodzenou nutnosťou, bez všetkého

citu hanebnosti, aj pred očima divákov, konajú *), nehľadel; ale oči svoje a myseľ svoju jinám odvrátil. Lebo oči sú tie okná, a uši sú tie nebezpečné dvere, prez ktoré sa zlá žiadosť, jako zlodej, do duše človeka vkradne; a jako Svätý Jakub Apoštol píše: „Žiadosť keď počne, porodí hriech, a hriech, keď sa vykoná prináša smrť. Jac. 1. 15.

Otázka. Kde sa hriech necudnosti prísne zakazuje?

Odpoveď. Zakazuje sa v šiestom prikázaní Božom.

Otázka. Jako znie šieste prikázání Božie?

Odpoveď. „Nezesmýlniš.“

Otázka. Čo sa v tomto prikázaní zakazuje?

Odpoveď. Aby sme nikdy nemysleli, nežiadali, nemlúvili a nečinili niečo takého, čo nepoetivé a nečisté je.

Preto synovia a dcéry, pacholci a služobné dievky a čeliadka hospodárska vôbec, nemajú nikdy zapomenúť: že Boh je všade prítomný, všetko, vie a vidí aj tie najtajnejšie veci; teda aj v maštalách aj v stajňach, kde sa dobytok opatruje. A že sám Spasiteľ so svojim v maštali narodením maštale posvätil. Že aj z maštale cesta vedie do neba. — A keď je chvalitebná vec pre čeliadku:

*) Sem patrí: behanie sa hovädzieho dobytku, — hŕuvanie sa koní a oslov, — honenie sa oviec a kôz — húkanie sa svíň — honákanie psov — pojímanie hydu atď.

maštale, jaslá, hranty a jiné náradia čistotne držať; tým bude zajiste aj ľuďom aj Bohu vec milá, keď kto svoje svedomie: od zlých myšlienok, žiadosti, slov a skutkov neporušené zachová.

Otázka. Čo vieme z dejov biblických o chlipnosti Rúbena a čistoty Jozefa, synov Jakubových?

Odpoveď. Vieme, že Jakub obom tým synom svojim, prorokoval, jaký osúd na nich čaká po jeho smrti.

Rúbenovi, ktorý sa proti čistote mládenkej ťažko prehrešil, predzvestoval, že sa mu zle povedie na zemi „že sa rozleje jako voda bez požehnania a potomstva.“ — Ale poctivému Jozefovi, prorokoval hojné požehnanie z neba: Požehnanie rosy nebeskej a dážďa; požehnanie a početné rozmnoženie domáceho dobytka; požehnanie a blaho jeho budúcich potomkov. A toto proroctvo otcové na vlas sa vyplnilo.

Druhá čiastka spravodlnosti kresťanskej:

Hlava II.

A či ň dobré.

Otázka. Zdaliž aj od nemých zvierat možno sa niečomu dobrému naučiť?

Odpoveď. Nie len že je možno, ale ani nechybíme, keď povieme: že maštale, stajne, v kto-

rých dobytok domáci chováme a opatrujeme, sú škola v nejž pekné a človeku hodné vlastnosti spa-
tríme a učiť sa máme.

Sem patria menovite try hlavné a krásné
vlastnosti pri statku; ktoré keď si človek náležite
osvojí, tri vzácne čnosti — tri drahé perly — se-
be nadobudne, totižto:

Skrovnosť — Povoľnosť — Vďačnosť.

A. Skrovnosť — čili miernosť.

*Otázka. Prečo menujeme nemé stvorenia: skro-
vnými?*

Odp. Skrovnými lebo miernými nazývame ich
preto: lebo ony nehľadajú vničom zbytočnosť, pre-
hnanosť, prepíatosť, nádhernosť a márnosť; spokojné
sú s tým, čo jim dobrý Boh, čo jim príroda, a
ľudia podávajú. Tak menovite skromné a spokojné
sú ďalej:

2. so svojim **stavom**, do ktorého sú od Bo-
ha vriedené. Ovca nežiada si byť hovädzím do-
bytkom. Kôň nežiada si byť svojim jazdcom, oseľ
svojim pohoničom.

3. Skrovné vo svojom **rúchu**; ten odev v
ktorom na svet prišli, v ktorom vyriastly — ač-
kolvek na jeho čistotu a neporušenosť veľa zakla-
dajú — až do smrti zachovávajú. Kôň v zlatom
kantári, drahými kameňmi vykladanom sedle lebo
prikrivadle, len väčšie bremeno cíti. Jednako si
vykračuje či kráľa, či jeho služobníka nesie.

4. Skrovné vo svojom **pribytku**. Chatrná kravička chudobnej vdovy, tak rada ide do svojej úzkej a otrhanej maštálky, jako ten tučný vól bohatého hospodára do svojej priestrannej stajne.

5. Konečne, skrovné a mierne vo svojej **potrave**. Uspokojí sa dobytok s pokrmom sebe predloženým. Príliš mnoho, alebo veľmi masná potrava jemu len škodlivá byť môže. Za nápoj slúži mu výlučne len voda. A keď sa ráz náležite nasití a napojí, môžeš ho aj biť, nedá sa viacej ani k jedeniu ani k pitiu prinútiť.

Tak hľa Božia príroda s malým sa vie uspokojiť!

Otázka. Jaké naučenie vypliva odtiaľ pre nás?

Odpoveď. Aby sme sa priučali od nerozumných zvierat: skrovnosti, miernosti, spokojnosti. Aby sme netúžili na slepo po veciach o ktorých nevieme, či by nám viacej ku škode nežli k užitku neposlúžily.

Všetci ľudia vo svete maliby všetkého dost, keďby len všetci skrovní, mierní a spokojní byť vedeli; keďby nebolo tak mnohých, po zbytkoch, roztopašiach túžiacích. Všeci ľudia by mali aj dost peňazí, keďby mali po hromade tie všetky výdanky, ktoré na zbytočné nápoje, nádherné šaty, márne a vestpustné zábavy, vyhodili. Bárby sme zmudreli! a toho naučenia všetci sa prichytili, ktoré nám podáva svätý Pavel, keď píše: „majúc pokrm

a čímby sme sa odjevali, s tým spokojní budme.“
Tim. 6. 8.

B. Povolnosť.

Otázka. Ktorá je druhá vlastnosť pri väčších a menších zvieratkách nasledovania hodná?

Odpoveď. Druhá vlastnosť nasledovania hodná je: povolnosť. Všetky zvieratá sú pohotove k službe človeka. Včely hotovia mäd, ale nie pre seba. Kravy, kozy dávajú mlieko, ale nie pre seba. Ovce dávajú vlnu, ale nie pre seba. Vól, kôň tiahne vóz, pluh, ale nie pre seba; a pre koho jiného, jak pre človeka? Všetky živočichy k niečomu slúžia pre človeka, keď jich len náležite použít vie.

Je to zajiste pre veľké dobrodenie Stvoriteľa, že toľké stvorenia k nášmu úžitku stvoril. A my si to tak málo vážime! tak málo všímame! ba sotvy si kedy na to spomenieme!

Otázka. Čo v tomto ohľade čítame v žalmoch Dávidových, menovite v žalme 8.?

Odpoveď. Tam o zvláštnom vyznačení človeka skrz Boha, čítame takto: „Hospodine, pane náš, jak predivné je meno Tvoje po celej zemi!“ — Čo je človek, že si na neho pamätlivý; alebo syn človeka, že navštevuješ ho? Učinil si ho málo menším od anjelov, slávou a cfou korunoval si ho; a ustanovil si ho nad dielom rúk Tvojích. Všetko si položil pod nohy jeho, ovce, voly všetky, nad to i zver poľnu, vtáctvo nebeské a ryby morské,

ktoré prechádzajú cesty morské. Hospodine pane náš, jak predivné je meno Tvoje po celej zemi!

Otázku. Čo sa z tadeto učíme?

Odpoveď. Učíme sa, že človek je veľkým pánom na zemi, ktorého Boh nad všetky živé tvory povýšil a pánom učinil. Ale že zaš človeka pánom je Boh, ktorému my ľudia o moc vernejšie a horlivejšie slúžiť máme; nežli zvieratá nám. A preto človek, ktorý nič pre česť a chválu Stvoriteľa svojho nečiní, je nezdarný tvor zeme, nehoden, aby mu jiné stvorenia slúžily, nehoden, aby bol zemou nosený. Každé zvieratá slúži pánu svojmu, a človek má sa zdráhať slúžiť Bohu, Stvoriteli a pánu svojmu?!

C. Vďačnosť.

Otázka. Ktorá je tretia vlastnosť pri dobytku nasledovania hodná?

Odpoveď. Tretia pekná vlastnosť, je povďačnosť.

Otázka. Ako preukazuje nemý tvor človeku svoju povďačnosť?

Odpoveď. Keď svojho dobrodinca pozná, svojmu opatrovníkovi dôveruje, jemu lichotí, a dáva znaky že si svojho dobrodinca a pána váži.

Otázka. Čo sa z toho učíme?

Odpoveď. Učíme sa, že keď sú nám naše dobytky za ten chatrný príbytok a skrovnú opateru, ktorú od nás moju, tak uznanlivé a povďačné; čím viac máme byť uznanliví a povďační my ľudia za

tie mnohonásobné dobrodenia nášmu nebeskému dobrodincovi, za tie bezpočetné dary, ktoré od neho neustále prijímate, zajiste nenesí zem táto nehodnejšie stvorenie nad človeka Bohu nepovďačného a neuznanlivého.

Otázka. Čo mlúvi Boh skrz Izaiáša proroka 1. 3. o nevďačnosti ľudu židovského?

Odpoveď. Boh sa sťažuje skrz Izajáša takto: Poznal vôľ hospodára svojho, a osel jaslá pána svojho; ale Izrael nepoznal mňa, a ľud môj nezrozumel mňa.

Ot. Čo sa napokon z toho všetkého učíme?

Od. Učíme sa: že jako pri hospodárstve vôbec, tak pri obchode s dobytkom domácim zvlášte, požehnanie z neba od Boha len tak zaslúžime: jestli sa zlého varovať a dobré činiť budeme.

Otázka. Jako sa to, čo sme o dobytku obšírne mlúvili, dá v krátkosti vysloviť?

Odpoveď. Nečiň krádež, trízeň, smylnosť pri dobytku; skrovnosť, voľnosť, nauč sa pri statku. Tak ťa Boh požehná, a zmocní v majetku.

ODDIEL III.

O poľnom hospodárstve vôbec *).

Z ohľadu domáceho dobytku zvlášte.

Otázka. Čo je hospodárstvo vôbec?

Odpoveď. Hospodárstvo je obsah tých prác, s ktorými veci — články — k životu ľudskému potrebné vyhladávame. Také články sú menovite: obylie, strava, ovociny, zeliny kuchynské; mäso, masť, mäd, mlieko, víno, pivo, vlna, konope, len, remeň, kožušiny a t. ď. Ktoré už k jedeniu, už k pitiu, už k odevu ľudskému nevyhnutne potrebné sú.

Otázka. Ako sa delí každá vlastnosť hospodárska?

Odp. Vlastnosť hospodárska delí sa na dvoje, a síce na majetok movitý a na majetok nemovitý.

Otázka. Čo patrí v hospodárstve k majetku movitému?

Odpoveď. K majetku movitému v hospodárstve prislúcha všetko to, čo sa z miesta na miesto prepraviť môže. Sem patrí dobytok každého druhu, vozy, pluhý, brány, a jiné hospodárske a domovné náradie; jako aj obylie, strava, masť, víno, šaty, peniaze a písma jakékoľvek.

*) Dľa „Malého Gazdu“, od Licharda.

Otázka. Čo patrí k majetku nemovitému?

Odpoveď. K majetku nemovitému prislúchajú tie veci, ktoré z jedného miesta na druhé preniesť sa nedajú; také sú: role, lúky, vinice, lesiny, zahrady, domy, stodoly, maštale, pivnice, a jiné hospodárske budovy.

Otázka. Ktoré je hlavné pravidlo hospodárstva?

Odpoveď. Hlavné pravidlo hospodárstva je: aby sme na svoj, či movitý, či nemovitý majetok, čo najmenej utroviли a čo najviac chosňa z neho získali.

Otázka. Ako sa to dá spravodlivo previesť?

Odpoveď. To sa dá previesť zdravým rozumom, zkusenosťou, nasledovaním dobrých príkladov, čítaním hospodárskych kníh a spisov.

Otázka. Ktoré sú hlavné cnosti dobrého hospodára?

Odpoveď. Hlavné cnosti hospodára majú byť: pracovitosť, skromnosť, sporivosť, poriadku milovnosť, čistota a pevná dôvera v Boha.

Opatrovanie domáceho dobytká.

Otázka. Zdáliš patrí aj pestovanie domácich zvierat k poľnému hospodárstvu?

Odpoveď. Áno, ba je pestovanie domácich zvierat jedna z najhlavnejších odvetví poľného hospodárstva.

Otázka. Podľa čoho sa má hospodár riadiť, pri určení počtu dobytká?

Odpoveď. Podľa dostatočnosti krmiva, bez ktorého pestovanie dobytká není dobré hospodárstvo, ale nerozum.

Otázka. Ktoré je teda hlavné pravidlo pri hospodárení s domácim dobytkom?

Odpoveď. Aby hospodár len toľko dobytká a domácich zvierat vôbec, držal, koľko pohodlne a slušne vychovať môže.

Otázka. Kto hreší proti tomuto hlavnému pravidlu?

Odpoveď. Proti tomuto hreší každý, kto málo krme a mnoho dobytku má, kdežto predca užitočnejšie, a preto aj chvalitebnejšie pre hospodára je: menej a dobrého, jak mnoho a zlého dobytku držať.

Otázka. Prečo je lepšie mať menej a dobrý jak mnohó a zlý dobytok?

Odpoveď. Preto, lebo pri dobrom tažnom státku viac sily do práce, a pri dojnóm viac dojného užitku; od oboch viac dobrého hnoja, ano aj viac cti hospodár získa, nežli pri mnohom, ale spotvorenóm a zúboženóm dobytku.

Otázka. Ktoré hnojivo zaujima v hospodárstve prvé miesto?

Odpoveď. Dobré lúčne seno, medzi krmou dobytká na prvom mieste stojí

Otázka: Sú-li pri hospodárstve pomimo dobrého sena, aj iné krmivá pre dobytok?

Odpoveď. Sú pomimo sena v hospodárstve aj iné plodiny na krm súce; ale ony sú všetky od

dobrého sena podlejšie. Sem patrí menovite zlé a kyselé-seno, slamy z rozličných plodín: ražná, jačmená, ovesná, žitná, prosná, hrachová, fazolová, šošovičná, kapustné, repové listy, zemiakové vnate, plevy obylné, poľná paša atď. ale všetky tieto krmivá dobrému senu prirovnať sa nemôžu.

Otázka. Podľa čoho sa má hospodár riadiť pri určení krmiva pre dobytok?

Odpoveď. Podľa váhy fyzickej, tak že hovädo ktoré 1. cent váží — čo aj podľa oka uhadnúť môžeme — potrebuje 3. funty dobrého sena na deň. Jestli sa mu ale horšia krma dostane za podiel, alebo je dobytok najmä v letnej dobe na samú poľnú pašu odkazaný; vtedy jak tam z toho podlejšieho krmiva, tak aj z tejto paše väčšiu zásobu musí dostať, než 3 funty na deň; ináč očakávaníu hospodára nezodpovie.

Otázka. V jakom teda pomere stojí krmivo k dobytku?

Odpoveď. V tom pomere: že čím na váhu ťažšie hovädo, alebo čím horšiu krmu dostáva, tým väčšiu zásobu potrebuje — podľa hore udaného pravidla. — Nasledovne krava ktorá 3 centy váží, potrebuje denne 9. funtov dobrého sena. — Jestli by ale zo samej paše žit mala, tedyby 5. centov paše — alebo 17. centov zemiakovej vnati zožrat musela, aby toľko mlieka dala, koľko z jedného centa dobrého tučného sena.

Ot. Čím sa môže cent dobrého sena nahradiť?

Odpoveď. Cent dobrého sena nahradíme, keď

vezmeme 38 funtov jačmeňa, alebo 40. funtov ovsa, alebo 42 funty rezných otrúb, alebo 75. funtov otavy, alebo 90 funtov lucernového sena. Seno z červenej jateliny tolko platí, jak dobré seno.

Otázka. Čo ešte dopomáha k zdarnému chovaniu dobytku?

Odpoveď. Zdarné pestovanie dobytku požaduje predovším; aby sme si dobré plemená vyhladali, a pri dobrom opatrovaní opatrovaní aj čistotu pri dobytku pred očima mali; lebo len koža čistotných hoviad môže sa pravidelne pariť, a tak aj krmu dokonále zužitkovať.

Otázka. V čom sa má ešte čistota pri dobytku zachovať?

Odpoveď. Čistota je pri každom živočíchu polovic života; nasledovne sa on má aj v čistom povetří zachovať; z tej príčiny majú sa maštale tak stavať, aby sa čerstvé povetrie dla ľúbosti a potreby obnoviť mohlo. Pritom aj čistota v jaslách, hrantoch a celej maštali je nevyhnutne potrebná; lebo dobytok zanečistený pokrm, ani v čas hladu s dobrým prospechom neužije.

Otázka. Jako sa môže slama ku krmeniu dobre upotrebiť?

Odpoveď. Keď slamu so senom pomiešame, a na sečku porežeme; lébo keď oboje v celosti necháme, vtedy dobytok seno vyberie a slamu pod nohy vyhádže.

Otázka. Zdáližby dobytok nemôhol aj zo samej repy burgundskej vyžiť?

Odpoveď. Ačkoľvek je burgundská repa vy-

borné krmivo pre dobytok, predca však on zo samej repy, bez porušenia zdravia nevyžije.

Otázka. Kedy je teda repa, dobrým pokrmom pre dobytok?

Odpoveď. Keď sa na drobné kúsky poseká, a takto aj horšú slámu dobre zužitkovať môžeme.

Otázka. Jako pripravíme surovú trávu, na chutnú krmu?

Odpoveď. Bár dobytok aj čerstvú trávu chutno zožere, predca bude preň záživnejšia: keď ju od rána do večera, alebo prez noc na kope necháme, aby sa trochu zaparila a nakysla; takáto tráva svoju surovosť ztratí, a krava od nej aj viacej mlieka vydá.

Otázka. Čo má hospodár zachovať z ohľadu času krmenia dobytku?

Odpoveď. Má na to bedliť, aby dobytok svoju krmu na jistú hodinu dostal, a tak náležite stráviť mohol; ináč keď toto nezachová, bude jeho dobytok biedny; keďby slušným opatrovaním, pri tej jistej krme dost dobre vyzerat mohol.

Otázka. Ktoré hodiny sú pre krmenie dobytku najpríhodnejšie?

Odpoveď. Väčší dobytok malby sa v zime v lete tri rázi krmiť, a síce ráno o 4. hodinách. O pravom poludní. A večer o 8. hodinách. Mladé statky pre svoj silný zrost, aj častejšie krmenie požadujú.

Otázka. Jaký obrok služí najlepšie koňom?

Odpoveď. Ktorý hospodár tretinu ovsu zhospo-

dáriť a pri tom dobré silné kone mať chce, len nech dá ovos šrotovať, t. j. mlynským kameňom rozmrviť. Na tento spôsob ani jedno celé zrno ovesné z hováda nevyjde. K tomuto šrotovaniu dobré sú mlyňky priručné, ktoré mnohí hospodári už majú a ktoréby v žiadnom hospodárstve chybeť nemaly.

Otázka. Čo sa má zachovať zo strany napájania dobytká vôbec?

Odpoveď. Dobytko od práce alebo jinač zahriaty, nesmie sa napájať. V zimnom čase treba mať v maštali sud do ktorého aspoň tri hodiny pred napájaním vody nanosíme, aby trochu steplela; bo studená voda v zime není dobytku prospešná. — Čím viac suchej krme dobytko požíva, tým viac nápoja požaduje.

Otázka. Kedy treba napájať dobytko?

Odpoveď. V zime pri suchej krme napája sa dobytko hneď po krmení; keď ale v letnej dobe zeleným krmíme treba dobytko pred krmením napojiť, lebo zdutie hováda obyčajne z napájania po zelenej krme — najmä po červenej dateline — pochádza.

Otázka. Jaké pravidlo platí pri napájaní koní?

Odpoveď. Kone, ktoré okrem jinej krme aj ovos dostávajú, majú sa pred obrokom napojiť; lebo kôň, keď sa pod obrokom napojí, väčšiu časťku nestrovených zrníek ovesných potratí. Po napojení treba asi štvrt hodiny počkať, a tak jim dať obrok k posilneniu.

Otázka. V jakom pomere stojí napájanie kráv k dojeniu?

Odpoveď. Dojné kravy treba napojiť hodinu pred dojením, aby sme možno najviac mlieka obdržali. Vôbec ale treba dojnú kravu k hojnému pitiu pridaním trochu tlče -- šrotu, lebo vraj krava pyskom dojí, to jest od hojného napájania, pri dobrej krme i hojnosť mlieka závisí.

Otázka. Čo menujeme dojením kúskovaným?

Odpoveď. Dojením kúskovaným menujeme to: keď prvú zásobu mlieka odložíme, a na kašu lebo na iné jedlo upotrebíme, druhú ale polovicu k dorábaniu masla odložíme; lebo toto poslednie najviac masti v sebe obsahuje. Má sa ale krava vždy až do poslednej kvapky vydojiť, aby pred časom neprisušila.

Stlanivo pod dobytok.

Otázka. Prečo dávame stlanivo pod dobytok?

Odpoveď. Z dvojakej príčiny; za jedno: aby sa väčšia čistota v maštali zachovala, za druhé: aby sa viac dobrého hnoja dorobilo.

Otázka. Ktoré je najlepšie stlanivo?

Odpoveď. Najlepšie stlanivo je slama ozimná, zvlášte slama režná; lebo ona je pevná a dierkovitá, najviac hnoja do seba vpije a zadrží. Jestli je veľmi dlhá a nezmrvená, treba ju na menšie čiastky posekať; lebo keď jecelá, ťažko zbnije, a vyvezená na roľu, je pri oraní a bránení na veľkej závade. Jarná slama dá salepšie na krm upotrebiť než na stlanivo.

Otázka. Koľko stlaniva potrebuje dobytok?

Odpoveď. Pri zelenej krme viac, pri suchej, menej stlaniva treba. Obyčajne rátame pre koňa 5. funtov; na vola 6, na dojnú kravu, ktorá je vždy na maštali držaná 10, na junčovinu 4, na žrebca 3, na ovcu $\frac{1}{3}$ tretinu funta denne.

Otázka. Čo podstiela hospodár pri nedostatku slamy?

Odpoveď. Obyčajné stlanivo pri nedostatku slamy je: suché listie stromové, ktoré ale nikdy tak dobrého hnoja nedá jako slama. Lepšie je suchú zem dobytku podsípať; alebo kde je machu na dostač. ten slamu lepšie vynahradí.

Otázka. Koľko hnoja vydá náš dobytok?

Odpoveď. Pri dostatočnom krmení a stlanive dospelé hovädo vydá 230. centov. Junec 140; Kôň 115; žrebec 60; ovca 12 centov hnoja do roka. Pravda že čím lepšie krmenie a podstielanie, tým bude aj väčšia zásoba hnoja.

Otázka. Či aj ošípaným treba podstielat?

Odpoveď. Mnohí hospodári ošípaným nepodstielajú, ale to je chyba; aj tieto ľubia vo svojich chlievoch čistotu, a preto aspoň 2. funty slamy denne; za to ale stará sviňa aspoň 16. centov hnoja dá do roka.

Otázka. Či každý hnoj je jednako dobrý?

Odpoveď. Dobrota hnoja závisí od dobroty a hojnosti krme. Čím lepšie a hojnejšie krmivo, tým lepší bude aj hnoj, a na opak.

Otázka. Čo povieme o tom hospodárovi, ktorý hnoj predáva?

Odpoveď. Kto hnoj v svojom hospodárstve dorobený predáva, sám seba okráda. Lebo naše pozemky žiadajú náhradu, za to čo viac ročnou úrodou utratily; ináč celkom sa vyplania a vykazia.

Otázka. Čo máme súdiť o dávaní soli do bytka?

Odpoveď. Bár každá krma niečo soli v sebe obsahuje, ale to predca nestačí k udržaniu zdravia dobytka, najmä pri zlej krme a neprajnej povetrnosti; a preto potrebná je aj mimo toho soľ dobytku. Avšak treba dobre pamätať; že jak primálo, tak aj pri mnoho soli dobytku škodí.

Preto zkúsení hospodári túto váhu držia: pre veľké rožné hovädo 7 $\frac{1}{2}$ lota. Kôň starý a junčovina 4. žrebci 3. ovca 2. jahňa 1 lot soli na týdeň.

Otázka. Čo máme robiť, aby sa krava skorej nabehala?

Odpoveď. Zkúsenosť dokázala, že keď sa krava na čas krmí slamou od dýmu začadenou, alebo napojí sa vodou, v ktorej gazdiná metlu po vymetaní pece pod chlebič namočila, že sa krava skorej nabehá.

Otázka. Pri zaseknutí mlieka u kravy, ako treba pomáhať?

Odpoveď. Kúp vo sklepe tak rečené bóbky, vezmi z nich za hrst, uvar jich v 6. holbách piva, a pridaj toľko vlažnej vody, koľko obyčajne krava vyslope a daj jej to za tepla vypiť.

Otázka. Jako treba priučit mladých žrebcov k podkovaníu?

Odpoveď. Treba jim od mladi bár každodenne prednie a zadnie nohy dvýhať, jako pri podkovaní a kopyto kladivkom alebo kameňom poklopať, aby privikal.

Otázka. Čo treba činiť, keď sa hovädo zdúje?

Odpoveď. Kto zelenou datelinou dobytok krmí, nech má pohotove skazené — smradľavé — vajce; v páde zdutia hoväda, vezmi smradľavé vajce do ruky a rozťlač ho v hube dobytku aby sa do hrtána dostalo, škarupinu však v ruke podrž a von vyhod.

Obyčajný čas nosenia a sedenia domácich zvierat.

Oslica	nosí	341 dní.
Kobyła	"	340 "
Krava	"	285 "
Ovca a koza	"	154 "
Ošípaná	"	110 "
Suka	"	64 "
Mačka	"	58 "
Králik	"	31 "
Hoľubica	sedí	18 dní.
Sliepka	"	21 "
Kačica	"	29 "
Hus	"	31 "
Morka	"	33 "

Obyčajné váhy plodín poľných dľa viedeňskej merice.

Pšenica	váži	84 funty.
Kukurica	"	82 "
Raž	"	78 "
Jačmeň	"	66 "
Ovos	"	47 "
Hrach	"	85 "
Šošovica	"	87 "
Fazola	"	89 "
Mak	"	75 "
Semenec	"	52 "
Lenové semä	"	74 "

Čím viacej nektoré semeno váži, než je tu udané, tým je lepšie.

O B S A H.

Oddiel I. O zvieratách domácich.

Strana.

Úvod 3

Časť I. Obraz 15.

1. Pes 5

2. Kočka — mačka 6

3. Krava 7

4. Vôl 8

5. Kôň 8

6. Osel — somár 9

7. Ovca — byrka 10

8. Koza 11

9. Sviňa — ošípaná 12

Časť II. Drúbež, čili domácí hyd.

10. Sličky, čili kury 13

11. Hus 14

12. Kačena — kačica 15

13. Morka — krocán — Indian 16

14. Holub 17

Oddiel II. Mravoveda.

Predmluva 18

Hlava I. Varuj sa zlého.

Nespravednosť 19

a) Krádež 19

b) Klam 20

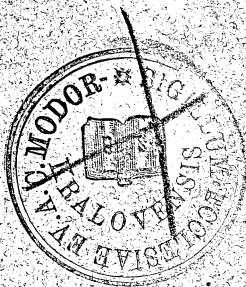
	Strana.
c) Škodárstvo	21
Zlobivosť	22
Necudnosť	24

Hlava II. A čiň dobré.

A. Skrovnosť — čili miernosť	27
B. Povolnosť	29
C. Vďačnosť	30

Oddiel III.

O poľnom hospodárstve vôbec	32
Opatrovanie domáceho dobytká	33
Stlanivo pod dobytok	39
Čas sedenia a nosenia domácich zvierat	42
Obyčajná váha plodín poľných	42

123100

U
123198

